

Ненад Стекић

Еволуција кинеске безбедносне политике кроз призму институционалног ангажмана Комунистичке партије Кине*

Апстракт

Рад разматра еволуцију безбедносне политике Народне Републике (НР) Кине уважавајући значај који Комунистичка партија Кине (КПК) има у систему доношења политичких одлука на националном нивоу. Аутор најпре анализира унутрашње устројство Партије кроз њен институционални и легислативни ангажман, те приказује четири историјска периода развоја кинеске спољне и безбедносне политике на коју утичу различити спољашњи и унутрашњи фактори који су је обликовали током протеклих пар деценија. Након хронолошког приказа еволутивних периода безбедносне политике НР Кине, аутор дискутује о изгледима за етаблирање нове Велике стратегије НР Кине, утврђује њене чиниоце и, сагласно томе, нуди неколико могућих изазова „новој улози” КПК у имплементацији Велике стратегије. Стога је централни део дискусије овог рада усмерен на испитивање могуће промене улоге КПК у новим околностима глобалног надметања великих сила. Квалитативни увиди стечени овим прегледним радом указују да се не може говорити о измени улоге КПК у овом процесу, већ само о могућим променама модалитета који ће изгледно утицати на редефинисање положаја Партије у комплексном процесу одлучивања.

Кључне речи:

Комунистичка партија Кине, НР Кина, Појас и пут, велика стратегија, безбедносна политика

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2021. године”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2021. године.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Од оснивања Народне Републике (НР) Кине 1949. године, Комунистичка партија (КП) игра централну улогу у руковођењу овом најмногољуднијом земљом света. Упркос релативној затворености у погледу интеракције са другим државама у систему међународних односа, НР Кина је од самог настанка развијала сопствено становиште о уређењу међународних односа. Оваква настојања интензивирани су „великим отварањем” које је иницирао низом активности Денг Сјаопинг (Deng Xiaoping) током седамдесетих година прошлог века. Његовом реформом, која је доминантно обухватала повезивање са светом у сфери економије и финансија, Кина је интензивирала укључивање у међународне политичке токове, што је условило развој првих заокружених ставова у погледу начина на који ова држава перципира себе спрема осталих чланица система међународних односа.

Током педесетих и шездесетих година прошлог века, НР Кина је била оријентисана на осигуравање безбедности у сопственом окружењу. У том смислу, посебан фокус Комунистичке партије односио се на регулисање послератних односа са Јапаном и постављање темеља за будућу сарадњу са Совјетским Савезом. Постепено отварање допринело је генерисању кохерентнијих спољнополитичких ставова КП Кине, а целокупан еволутивни пут био је праћен бројним паралелним процесима попут професионализације државног апарата, давања значајније административно-извршне улоге Министарству спољних послова, као и свеопштом интеграцијом НР Кине у светске политичке и економске међународне токове. Седамдесетих година прошлог века НР Кина је нарочито изразила интересовање ка „свету споља”. Резолуцијом број 2758 Генерална скупштина Уједињених нација повратила је права представницима НР Кине у чланству и органима под окриљем УН, која су претходно била под контролом супарничке стране у Грађанском рату. Генерална скупштина је овом Резолуцијом из 1971. признала представнике НР Кине као легитимне (UN GA Resolution 2758, 1971, art. 3), чиме јој је омогућено и чланство у Савету безбедности и тиме међународно потврђена значајнија улога у решавању питања од значаја за међународни мир и безбедност.

У свим наведеним процесима, као и у развоју безбедносне и спољне политике, најважнију улогу играла је Комунистичка партија Кине (КПК), због чега је циљ овог рада управо приказ еволуције безбедносне политике кроз њен вишедеценијски институционални и правни ангажман. Изучавање улоге КПК у креирању безбедносне политике није у великој мери заузело значајно место у литератури, имајући у виду да свега

неколико релевантних студија анализира ову тематику (Shambaugh, 2007; McGregor, 2010; Hu, 2018; Yang, 2019). Међутим, почетком овог века, поједини аутори су песимистично тврдили да у научној публицистици није било могуће идентификовати релевантне студије које систематично проучавају директне везе КП Кине са њеном спољнополитичком агендом (Bian et al., 2001). Додатно, затвореност и сложеност рада органа и комисија Комунистичке партије и релативна нетранспарентност у доношењу одлука, што је случај са Министарствима спољних послова и одбране НР Кине, онемогућују стицање детаљнијег увида у планирање доношења одлука и њихово практично спровођење.¹

У томе се огледа значај истраживања улоге централног политичког актера који ће у скорој будућности бити у жижи глобалне академске дебате поводом новог модела организовања и функционисања међународних односа. Овај рад структурисан је на следећи начин. Аутор најпре анализира начин устројства КПК и правне, те институционалне претпоставке њеног деловања у сфери доношења одлука које се односе на спољну и безбедносну политику, позивајући се на одредбе Устава КПК. Затим представља четири историјске етапе кроз које је еволуирала Велика стратегија ове државе и пружа детаљан приказ специфичних претњи и фактора који су обликовали кинеску безбедносну политику.² Аутор се опредељује за специфичну анализу институционалног учешћа КП Кине у свакој од наведених фаза. На бази представљених етапа, аутор дискутује о изгледима за етаблирање нове Велике стратегије НР Кине, утврђује њене чиниоце и, сагласно томе, нуди неколико могућих изазова „новој улози” КПК у имплементацији Велике стратегије. Стога је централни

¹ Примера ради, у једној од студија, Мајкл Хант (Michael H. Hunt) и Од Вестад (Odd Arne Westad) су још 1990. године на систематичан начин описали потешкоће са којима се сусрећу академски аутори у сазнајној равни приликом истраживања улоге Комунистичке партије у процесу доношења одлука у Кини. Поменути аутори верују да је за истраживање улоге КПК у процесу доношења одлука неопходно применити комбиновану истраживачку стратегију, која укључује анализу унутарпартијских докумената, мемоара истакнутих лидера и радова академске публицистике чији аутори су имали приступ архивама КПК или могућност спровођења интервјуа са њеним високопозиционираним званичницима.

² Безбедносна политика и Велика стратегија појмовно не кореспондирају у потпуности. Док Велика стратегија представља скуп ставова и принципа делања великих сила у вези са начином организације међународног поретка и њиховог положаја у систему међународних односа, безбедносна политика је својеврсни алат којим се врши њена конкретизација у пракси. Додатно, безбедносна политика је, за разлику од Велике стратегије, у највећем броју случајева кодификована доктринарним и стратешким актима (у одређеним случајевима чак и законима). За специфичности кинеске Велике стратегије видети: Blackwill & Tellis, 2015.

део дискусије овог рада усмерен на испитивање могуће промене улоге КПК у новим околностима глобалног надметања великих сила.

ПРИНЦИПИ УНУТРАШЊЕГ УСТРОЈСТВА КПК

Као једна од највећих политичких организација у свету,³ КПК је кључан актер креирања спољне и безбедносне политике НР Кине и представља стожера овог сложеног процеса. Њен рад регулише Устав који набраја такозвана „кардинална начела” на којима треба да буду засноване активности Партије. Устав је први пут у кодификованом облику усвојен на XII конгресу одржаном 1982. године, а последњи пут измењен је 2017. на XIX партијском конгресу. Међу најважнијим начелима, Устав стипулише активну подршку Комунистичке партије „народном демократском управљању” и, уопште, руководству КП Кине, затим очување социјализма као пожељног развојног пута и делање сагласно марксистичко-лењинистичкој, те мисли Мао Цедунга (*Mao Zedong*) (CP Constitution, 2017). Устројство КП Кине базирано је на принципу „демократског централизма”, чије се спровођење осигурава детаљним поштовањем следећих правила. Прво правило претпоставља субординацију мањине чланства већини у процесима гласања који су у вези са свим важним питањима од значаја за рад Партије. Посебан члан Устава регулише избор делегата за партијски Конгрес. Сви делегати морају да буду изабрани тако да „на свим нивоима рефлектују вољу чланова Партије” (CP Constitution, 2017, art. 11). Чланови који бирају делегате имају право, сагласно Уставу, да доведу у питање сваку појединачну кандидатуру, да захтевају промену или да одбију кандидованог делегата у корист неког другог (2017, art. 11). У вези са овим правилом, прописано је и да се руководећи органи Партије конституишу изборима, а не постављањем.

³ Чланство Комунистичке партије Кине је 1992. године премашило 50 милиона, а процењује се да је на последњем, XIX конгресу Партија бројала око 90 милиона активних чланова. Званични подаци Партије показују да је почетком јуна 2021. године њено чланство премашило 95,1 милиона (CCTV News, 2021). Кинеска телевизијска мрежа је објавила да је чак 52% укупног броја чланова Партије завршило високо образовање, док је највећи број чланова Партије узраста старијег од 30 година. Према истим подацима, више од 25% укупног партијског чланства старије је од 60 година (CCTV News, 2021).

Следећи важан принцип обезбеђивања демократског централизма унутар Партије односи се на обавезну консултативну улогу хијерархијски нижих органа. Органи Партије на централном, националном нивоу по свим питањима дужни су да консултују ниже (регионалне, провинцијске и градске) одборе и уважавају њихове ставове на Централном конгресу партије. Устав КП Кине додатно забрањује изградњу култа личности (CP Constitution, 2017, art. 10). Упркос стипулацији, којом забрана персоналног култа осигурава „народни и надзор органа странке над лидерима Партије зарад очувања престижа”, поједини аутори наводе да су готово сви лидери КП Кине изградили за време својих мандата својеврсни култ личности (Luqiu, 2016). Усвајањем устава КП Кине 1982. године Партија је настојала да „убеди домаћу и светску јавност у своју одлучност да забрани култ личности”, какав је постојао током Маоове ере (Luqiu, 2016). Међутим, Партија није остала имуна на стварање култа личности који је, према становишту Лувеиа Луђиуа (Luwei Luqiu), постојао за време Денга Сјаопинга, као и током мандата Ђианга Земина (Luqiu, 2016, p. 294). Овако побројана општа начела, на којима је заснован рад Партије, само делимично усмеравају њене активности у пракси. Устав КПК на још неколико места уопштено дефинише њену улогу у области креирања безбедносне и спољне политике. Према одредбама овог акта, КП брине о „националној безбедности” и „националним интересима НР Кине” (ревидиран 2017. на XIX конгресу). Додатно, прописано је да КПК „креира и води спољну политику засновану на миру, независности и одбрани светског мира, те промоцији напретка човечанства”. Устав наглашава обавезу чланова Партије да „демократизују процес доношења одлука у изградњи социјализма са кинеским карактеристикама” (CP Constitution, 2017).

Осим правних претпоставки, на рад КПК значајно утиче и институционална веза са органима који спроводе безбедносну политику. У тим областима, КП Кине свој институционални ангажман усмерава ка потпуној контроли над Народноослободилачком армијом НР Кине (CP Constitution, 2017). Консолидација националне одбране и одбрана државе (ориг. отаџбине) представљају најзначајније задатке које је Устав поверио Партији (CP Constitution, 2017). У међународним пословима, Партија креира независну и суверену спољну политику зарад „очувања кинеске независности... опонирања хегемонизму и политици моћи, одбрани светског мира и промоцији људског напретка” (CP Constitution, 2017). У складу са одредбама сопственог Устава, КП Кине се у међународним односима мора придржавати принципа мирољубиве коегзистенције, једнакости држава, узајамном ненападању, немешању у унутрашња питања других држава и поштовању независности и терито-

ријалне целовитости других земаља (CP Constitution, 2017).⁴ КП Кине директно утврђује безбедносну политику, а министарства (спољних послова и одбране) представљају продужене извршне органе који имплементирају политику утврђену на нивоу странке.

ЕКСКУРС КПК КА ЕТАПАМА РАЗВОЈА КИНЕСКЕ ВЕЛИКЕ СТРАТЕГИЈЕ

Током седам деценија развоја модерне Кине, спољнополитичка и безбедносна агенда ове државе доживела је неколико значајнијих промена. У прве две деценије након оснивања НР Кине Комунистичка партија је настојала да фокус свог деловања усмери ка регулисању унутарполитичких и друштвених питања, попут административне организације државе, устројства државног апарата и осигуравања улоге Партије у управљању државом. У том смислу, безбедносна политика усмерена „ка споља” није представљала предмет значајних активности Партије, бар не у раној фази њеног постојања. Улога Партије у креирању безбедносне политике НР Кине ће у наставку овог текста бити посматрана кроз приказ четири етапе које су обликовале Велику стратегију НР Кине.⁵ Премда не постоји консензус у погледу разликовања таквих етапа, у највећем броју случајева аутори најчешће прихватају постојање четири фазе: револуционарне, државоцентричне, затим фазе оснаживања „свеобухватне националне моћи”, као и фазе „нове” Велике стратегије (Scobell et al., 2020).⁶ Сваку од етапа карактерише различит степен значаја и улоге коју је КП Кине имала у њеном формулисању.

⁴ Устав КП Кине је у регулисању рада Партије преузео одредбе Споразума између Народне Републике Кине и Индије из 1954. године, чији преамбулаторни део садржи наведених пет принципа мирољубиве коегзистенције. Norbu, 1997.

⁵ Расправљајући о аналитичким чиниоцима Велике стратегије, Јиси Ванг (Jisi Wang) наводи сет од три питања на која свака агенда спољне/безбедносне политике треба да одговори: који су витални национални интереси; које претње споља угрожавају националне интересе; шта државно руководство предузима на дужи рок зарад њиховог очувања (Wang, 2011)? Циљ овог рада није усмерен на анализу аргументације о (не)постојању Велике стратегије Кине. Уместо тога, биће коришћен аналитички сет питања који је уобичајен зарад стицања увида о особеностима безбедносне политике НР Кине у датом временском домену. За подробније академске дискусије о кинеској Великој стратегији, видети: Wang, 2011; Fallon, 2015; Стекић и Обрадовић, 2019.

⁶ У литератури постоје и мања одступања у разликовању фаза у еволуцији кинеске безбедносне политике. Јанђје Биен и сарадници верују да је прва фаза трајала између 1949. и 1965. године са доминантном улогом КПК и успостављањем важнијих

Прва, револуционарна, фаза обухватала је период између успостављања НР Кине (1949) и почетка „великог отварања“, које је уследило доласком Денга Сјаопинга на чело Партије 1978.⁷ Безбедносна политика Кине је, условљена њеном послератном аутаркичношћу, била претежно усмерена „ка унутра“, а као главна претња перципирана је идеолошка супротстављеност комунизму која је долазила из Западног блока. Историјски и међународнополитички контекст је тада „приморавао“ Кину да своју безбедносну и спољну политику (ако ју је уопште имала у кодификованом облику) усмери ка социјалистичким и „другим пријатељским“ државама (MFA China, 2021). У фебруару 1950. године, на иницијативу руководства Партије, НР Кина и СССР су потписали Споразум о пријатељству, савезништву и узајамној помоћи којим су се две стране обавезале на војну сарадњу у случају „поновне агресије Јапана или било које друге државе која му се придружи“ (Sino-Soviet Treaty of Friendship, 1950).⁸ Међутим, почетком шездесетих година, борба између две идеологије остала је у сенци једне значајније – унутаридеолошке борбе која је узроковала поделу између две државе, познатије као кинеско-совјетски јаз.⁹

Ова подела међу тада потврђеним (идеолошким) партнерима настала је као последица различитог тумачења марксистичке идеологије и, између осталог, улоге коју комунистичке партије треба да имају у општем функционисању државе.¹⁰ Кинеско-индијски рат из 1962. године

институција на националном нивоу (Bian et al., 2001). Другу фазу, према становишту ових аутора, покренула је 1966. године Културна револуција као скуп ширих друштвених промена у оквиру које је КПК задржала надмоћ у политичком одлучивању, а да је трећа, и у тренутку објављивања њиховог чланка, актуелна фаза почела 1979. године (2001: 809).

⁷ Кери Дамбох (Kerry Dumbaugh) тврди да је политика детанта коју је иницирао Никсон раних седамдесетих година означила крај прве кинеске Велике стратегије и уједно прву значајнију промену у спољнополитичком курсу Кине (Dumbaugh, 2008).

⁸ Правно важење Споразума из 1950. је било орочено на тридесет година, након чега није био обновљен. НР Кина је нов споразум са Руском Федерацијом потписала у јулу 2001. године. Овим документом је потврђен садржај претходног Споразума из 1950. године, а обе стране су се обавезале на директно уздржавање од употребе силе у међусобним односима (Sino-Russian Treaty, 2001, art. II).

⁹ Савремено тумачење овог Споразума, које је пружио кинеско Министарство спољних послова, потврђује садржај споразума и намеру за очувањем глобалног мира и безбедности како обе стране потписнице, тако и на Далеком истоку и уопште на глобалном плану (MFA China, 2021).

¹⁰ Друго могуће објашњење за потписивање овог Споразума била је жеља лидера КП Кине за рушењем наслеђа претходног споразума сличног садржаја – Споразума о пријатељству и савезништву, који су потписали представници претходног режима (Републике Кине), односно партије Гоминдан са Совјетским Саветом 1945. године.

је такође у великој мери допринео кохерентнијем извођењу ставова у вези са безбедносном политиком НР Кине након Другог светског рата и валоризацији улоге коју је КП Кине остварила у овом процесу. Упркос оствареној војној победи НР Кине, овај сукоб је довео Кину у својеврсну изолационистичку позицију имајући у виду претходно поменут сукоб са СССР-ом и сврставање САД на страну Индије пружањем војне помоћи и политичке подршке. Улога КПК у првој фази еволуције безбедносне политике остала је у сенци аналитичких недостатака који се односе на отежано идентификовање „локуса доношења одлука” у сфери безбедности и одбране. Хенри Кисинџер наводи да је позиционирање НР Кине у спољнополитичкој арили представљало централно питање око ког су се створиле две фракције унутар КПК након ере Маоа Цедунга. Најважнија тачка унутарстраначког спорења односила се на дефинисање општих односа између НР Кине и остатка света, као и на потребу за „учењем о међународним односима” од Запада (Кисинџер, 2014, стр. 278).

Следећа фаза коју су Ендрју Скобел и сарадници окарактерисали као „државоцентричну” трајала је од почетка 1978. до 1989. године. Кључна фигура ове фазе био је Денг Сјаопинг, захваљујући коме је касније НР Кина израсла у праву светску суперсилу на почетку 21. века. Фокус безбедносне политике био је усмерен на спољне претње економско-политичке природе које су долазиле од других великих сила. Ово је настало као последица великог отварања и повећане интеракције са осталим државама у систему међународних односа не само у економском и културолошком домену, већ и у војном. Поред обнављања чланства у међународним организацијама, Кина је током овог периода постепено почела да прихвата правила која су наметале САД а која су се односила на „функционисање глобалног економског поретка” (Dumbaugh, 2008). Важност унутрашње организације Партије у овој фази еволуције безбедносне политике потврдио је и Денг Сјаопинг у говору из 1990, у ком је означио Политички биро и Стални комитет Политичког бироа као два „крuciјална органа за Кину и за КПК” (Deng, 1990). Денг је довео у везу

Услед историјских околности које су се јавиле као последица Другог светског рата, и недовршеног рата са Јапаном, овај Споразум је доминантно био усмерен на регулисање односа двају страна (СССР и тзв. „старе Кине”) у погледу перцепције Јапана као заједничке претње. Стране су се обавезале да без узајамних консултација неће склопити примирје са Јапаном, нити улазити у било какве војне савезе који би били на штету интереса друге стране потписнице (Treaty of Friendship and Alliance, 1945, art. I–IV). Поједина становишта пласирана из угла аутора реализма маргинализовала су идеолошке поделе кинеско-совјетског јаза, наводећи их као „маску” за оно што је стварно било узрок спорења између две велике државе унутар истог блока – борба за политичку доминацију.

стабилност ова два органа и снагу коју је у том тренутку НР Кина имала на међународном плану (Deng, 1990).

Трећа еволутивна фаза кинеске безбедносне политике (и тиме њене Велике стратегије) обухвата период између 1990. и 2003. године. У литератури је означена као фаза оснаживања „Свеобухватне националне моћи”. Свеобухватна национална моћ (капацитет) јесте мера која квантификује потенцијал државе у одређеном тренутку. Најчешће се у ову меру укључују економски и природни ресурси, војни ресурси, степен технолошког развоја и кадровски потенцијал.

Овај концепт (*Comprehensive National Power – CNP*) је иманентан кинеској политичкој мисли (Wang and Wong, 1998; Yan, 2008), а сматра се да га је Денг Сјаопинг додатно популаризовао. Током 1992. године, концепција свеобухватне националне моћи препозната је као елемент званичне спољне и безбедносне политике НР Кине на XI конгресу КПК.¹¹

Говор Ђианга Цемина (Jiang Zemin), у ком је истакао значај националне моћи и капацитета НР Кине у „отварању ка споља”, пратила је и интензивирана активност у погледу развоја безбедносне политике. Средином деведесетих година прошлог века Кина је први пут кодификовала сопствену безбедносну политику, усвајањем прве Беле књиге одбране током 1995. године.¹² Кинески „нови безбедносни концепт”, како га је окарактерисала Кери Дамбох, требало је да увери остале државе да економски и војни раст не представљају претњу по међународну безбедност (Dumbaugh, 2008, p. 5). У неколико објављених Белих књига одбране Кина је дефинисала постхладноратовско глобално окружење као подручје које захтева „прагматичнију безбедносну политику која је заснована на узajамној једнакости, сарадњи и поверењу” (White Paper on Defence, 1998). Ђианг је, можда, први званичник КП Кине који је покушао да јавно дефинише однос централне власти са Партијом у спровођењу спољне и безбедносне политике. Говорећи о потреби очувања националне безбедности и државног суверенитета у односима „ка-споља”, Ђианг је истакао да Партија својим актима, доктрином и мишљу Денга Сјаопинга и Маоа Цедунга представља субјекат који креира политику, док је „улога централне власти да заступа државу у спровођењу те политике” (Jiang, 2002). У истом говору из новембра 2002. Ђианг се осврнуо на однос Партије са Народноослободилачком армијом Кине. Он је веровао да армија мора да да приоритет идеолошком и политичком развоју,

¹¹ Интересантно је да је овај концепт у једном од својих званичних обраћања током 2013. године реактуелизовао и кинески председник Си Ђинпинг (Xi Jinping).

¹² Осим Беле књиге одбране из 1995. године, НР Кина је усвојила још десет оваквих докумената закључно са 2019. годином и у сваком од њих се КПК помиње као актер који остварује апсолутно лидерство над Армијом и системом одбране НР Кине.

а „апсолутно лидерство Партије над армијом представљало је вечну душу армије” (Jiang, 2002). Према његовом становишту, армија треба да подржи активну државну изградњу а, заузврат, сви органи Партије и органи власти на свим нивоима од централног до локалних треба да подрже изградњу и модернизацију армије и националног система одбране (Jiang, 2002). Обраћање Ђианга Цемина на XVI конгресу Партије 2002. године означило је својеврсни крај треће етапе у развоју кинеске безбедносне политике која је била одликована широким отварањем ка споља уз ојачану „свеобухватну националну моћ”, што је требало да послужи као увертира у четврту – нову фазу имплементације безбедносне политике која је Кину требало да етаблира као глобалног лидера на политичкој мапи света.

Последња фаза у еволуцији безбедносне политике и тиме Велике стратегије почела је доласком Хуа Ђинтаоа (Hu Jintao) на чело НР Кине 2003. године. Ова фаза је у литератури означена као време 'нове' Велике стратегије Кине, које је карактерисано подмлађивањем нације и њеним оснаживањем зарад осигуравања „новог вођства” НР Кине. У говору одржаном на XVIII страначком конгресу, председник Ху Ђинтао је истакао заслугу Партије за раст који је Кина остварила у економском и политичком домену на међународном плану од отварања 1978. године (Hu, 2012). Партија је, према његовом становишту, заслужна за јачање улоге и политичког значаја Кине у међународним односима и стварању међународних услова за даље реформе „глобалног система” (Hu, 2012). Општа национална моћ, како ју је Ху Ђинтао окарактерисао, и међународна компетитивност Кине су у том тренутку били на врхунцу, чиме је и јавно потврдио на својеврсни начин претпоставку о „коначној кинеској спремности” да преузме водећу, али не хегемонску улогу у систему међународних односа. То је уједно био први пут да је један од највиших званичника Партије јавно потврдио да је трећа фаза „јачања свеобухватне националне моћи” окончана. Због асертивније позиције коју је НР Кина заузела у односу на међународни систем, њена спољнополитичка средства пратила су њен економски развој, као и настојање за промоцијом (и очувањем) националних интереса који се односе на неке унутрашње проблеме. Средишњи део четврте фазе у развоју Велике стратегије се због тога односио на утемељење глобалног окружења које би подржало снажан привредни раст Кине широм света (Dumbaugh, 2008). Додатно, као главне кинеске спољнополитичке циљеве Дамбох истиче и сужавање (и онемогућавање) међународних интеракција Тајвана, затим очување регионалне стабилности, повећање међународног угледа у борби за супрематију са САД посредством билатералних и мултилатералних формата сарадње, као и пројекцију тзв. меке моћи

(Dumbaugh, 2008, pp. 9–14). Међутим, средства којима је Кина у овом периоду остваривала своје циљеве укључивала су употребу меке моћи уз интензивирање економског присуства широм света, док је војна асертивност Кине током прве две деценије 21. века била скромног и значајно ограниченог домета.

Током 2017. године, Си Ђинпинг је представио идеју о „остварењу кинеског сна”. Према његовом становишту, достизање кинеског сна треба да се реализује у два временска домена – до 2035. и до 2050. године. Кина је виђена као „снажна, просперитетна и културолошки напредна” држава, а реализација овог плана треба да рефлектује настојање четири велике „идеје” које су укотвљене у партијској идеологији: велики пројекат (*great project*), велика борба (*great struggle*), значајан разлог (*great cause*) и велики сан (*great dream*) (Xi Jinping, 2017).¹³ Према његовим речима, у историјском процесу остваривања ове четири идеје „Партија треба да буде испред времена... тако да правовремено одговори на ризике ‘у кући’ и у иностранству, али и да остане ослонац развоја нације на том путу” (Xi Jinping, 2017). Сумирајући домете четврте етапе у развоју Велике стратегије Кине, Тереса Фалон наводи кинески фокус на регион Евроазије – прецизније Централне Азије и Руске Федерације, као и на Иницијативу „Појас и пут”, која можда представља и прелаз у квалитативно нову етапу кинеске спољне и безбедносне политике према свету (Fallon, 2015).

Ако је прва фаза представљала процес унутрашње политичке консолидације и уређивања односа Кине са државама непосредног окружења, проистеклих као последица Другог светског рата, друга фаза ју је укључила у регулисање односа са најзначајнијим глобалним силама у том тренутку.¹⁴ Трећа фаза је представљала својеврсну материјалну потпору „великом отварању” и период који је изнедрио прву кодификацију безбедносне политике НР Кине у форми званичних аката. Четврта фаза је заправо експлоатација и убирање плодова претходних успешно окончаних фаза. Међутим, сада, када је Кина на врхунцу своје историјске моћи, остаје непознато у ком правцу ће се развијати њене будуће спољнополитичке активности у сложеној мрежи међународних односа која се

¹³ Иницијатива „Појас и пут” је, у оквиру званичне спољнополитичке агенде, постала елемент измењеног текста Устава НР Кине током 2017. године.

¹⁴ Прве две фазе имале су заједничке особености које су се односиле на професионализацију државног и страначког апарата, као и на плурализацију актера који су учествовали у процесу доношења одлука. Децентрализација процеса одлучивања се огледала у ширењу актера који учествују у процесу доношења одлука. Отуда представници провинција, региона и градова такође активно учествују у некој врсти „парадипломатског” креирања безбедносне политике НР Кине (Lampton, 2001).

непрестано мења. Због тога ће у наставку бити представљен покушај прецизирања ангажмана КП у тако новим глобалним околностима.

КП КИНЕ У НОВОЈ КОНСТРУКЦИЈИ ВЕЛИКЕ СТРАТЕГИЈЕ

Функционисање политичког система НР Кине засновано је на ригидном и сложеном односу између КПК и централних органа државне власти, због чега се не може говорити ни о каквој „новој улози“ коју би Комунистичка партија преузела у процесу иновирања безбедносне стратегије Кине у новом глобалном окружењу. Уместо тога, могуће је пружити преглед неколико изазова које нова Велика стратегија Кине носи са собом, а који ће делимично остварити повратни утицај на улогу КП Кине која доприноси њеном формулисању.

Први у низу изазова односи се на растућу глобалну лидерску позицију НР Кине у систему међународних односа. Узимајући у обзир развој безбедносне политике САД као једине преостале суперсиле на крају 20. века, могла би се повући паралела са развојем кинеске Велике стратегије. У чланку, објављеном 1997. године, Бери Посен (Barry Posen) и Ендрју Рос (Andrew Ross) су међу првима уочили могуће обрасце такве сличности, па су тврдили да су се одлике ране фазе развоја безбедносне политике САД – неоизолационистичке – огледале у избегавању уплива у унутрашња питања осталих држава, затим у очувању баланса моћи, пружању подршке *status quo* режиму у свим важним питањима, док су концепције које су се односиле на национални интерес биле изузетно сужене (Posen, Ross, 1997, p. 6). Посен и Рос су тврдили да се безбедносна политика САД до краја 20. века могла сажети у укупно четири различите велике стратегије. Хронолошки посматрано, они су издвојили стратегију неоизолационизма, стратегију селективног ангажовања, затим стратегију кооперативне безбедности (прим. аут. колективне безбедности) и, на крају, стратегију остваривања супрематије, која је наступила након краја Хладног рата (Posen, Ross, 1997, p. 5). Уважавајући овакве специфичности првог периода Велике стратегије САД, могла би се с правом бранити аргументација према којој је тзв. „револуционарна“ фаза развоја кинеске безбедносне политике представљала пандан америчкој неоизолационистичкој стратегији. Посен и Рос даље наводе да су пренаглашени раст моћи током биполарног периода, као и врхунац униполарне хегемоније САД, парадоксално допринели њеном урушавању (Posen, Ross, 1997, p. 8). Доминантна позиција коју су САД стекле и

одржавале неколико деценија промовисала је кључне доносиоце спољнополитичких одлука, што у случају НР Кине ставља КПК у први план. Због тога ће Партија наставити да буде стожер процеса доношења спољнополитичких одлука и формулисања безбедносне политике на дужи временски период.

Други изазов „новој улози” КПК представља такозвана „унутрашња варијабла”, односно унутрашње (не)стабилности друштвеног, политичког и економског поретка у Кини. Све више је аутора који заступају став да унутрашњи политичко-економски процеси битно диктирају улогу КПК у формулисању кохерентне спољнополитичке агенде (Blackwill, Tellis, 2015; Falon, 2015; Hwang, 2021). На језгровиту Велику стратегију ће у наредних пар деценија битно утицати материјални диспарат на системском нивоу, развој система међународних односа који фаворизује повратак крутог „вестфалског поретка”, затим активности могућег изазивача глобалног вођства НР Кине, али и непредвиђени феномени чије се последице очитују у кореним променама система попут такозваних „црних лабудова” (Ђорђевић, Stekić, 2022).

Додатно, питања која се односе на индиферентност кључних држава међународног система према кинеском расту, као и чињеница да НР Кина има веома скромно војно присуство у свету, утицаће на додатно профилисање КПК у жељи за заузимањем асертивније улоге у овој области.

У својој књизи „Анализа Велике стратегије Кине: прошлост, садашњост и будућност”, објављеној 2000. године, Мајкл Свејн (Michael D. Swaine) и Ешли Телис (Ashley J. Tellis) идентификовали су три могућа сценарија према којима би могао да тече развој кинеске Велике стратегије и функционисања институција ове државе до 2050. године. Први сценарио је претпоставио хаотично стање у функционисању институција, Партије и уопште њене улоге на међународном плану у периоду између 2010. и 2015. године (Sweine, Tellis, 2000, p. 183). Узроке овој регресији поменути аутори видели су у немогућности адекватног одговора централних власти и Партије на „нарастајуће друштвене неједнакости и политичке проблеме који се односе на управљање светском суперсилом” (Sweine, Tellis, 2000, p. 184). Као један од кључних изазова препознати су односи Народноослободилачке армије са Партијом у погледу испуњавања циљева који се односе на осигурање националне безбедности. Свејн и Телис су указали да би се у будућности могли десити дисонантни тонови који су у вези са „објектом” заштите који треба да осигура Народноослободилачка армија (Sweine, Tellis, 2000, p. 185). Према њиховим ставовима, овакав сценарио је био најмање вероватан, што је и пракса с краја прве и почетка друге деценије овог века потврдила.

Други могући сценарио претпоставио је постојање Кине као „кооперативне” чланице система међународних односа. У овом сценарију Кина је „успешно окончала своје економске реформе и постала либерално демократско друштво” (Sweine, Tellis, 2000, p. 189). У таквој ситуацији цео регион Азије постаће „пацификована унија”, како ју је Мајкл Дојл, утемељивач тезе о демократском миру, окарактерисао, што би од Кине учинило пожељног партнера са којим би требало сарађивати (Sweine, Tellis, 2000, p. 189).¹⁵ Овакав сценарио се такође није остварио имајући у виду да је КП Кине етаблирала себе као централног органа у руковођењу политичким животом и доношењу спољнополитичких одлука. Додатно, конфронтација САД и НР Кине, која се интензивирала током друге деценије овог века, показала је да је извесније да ће НР Кина бити у стању да доноси одлуке са последицама глобалног домета. Трећи сценарио – „тријумфална Кина”, третира ову државу као победника у „глобалној трци” и потврђује је као једину суперсилу у свету. Према овом сценарију, Кина ће се „тријумфално отргнути од остатка света са специфичном безбедносном и спољном политиком која неће бити зависна ни од једне друге државе” (Sweine, Tellis, 2000). Сви побројани изазови и сценарији свакако ће у блиској будућности интензивирати плодотворнију академску дискусију у погледу улоге коју ће КП Кине имати у процесу доношења спољнополитичких одлука.

Аутор овог рада настојао је да укључи иновирани приступ анализи безбедносне политике кроз концепт Велике стратегије и утврди на које начине је КПК монополизovala сопствену позицију унутар сложеног апарата доношења политичких одлука. Након стицања детаљнијих увида у предмет овог рада искристалисало се важно питање у вези са разматрањем еволуције безбедносне политике НР Кине: да ли ће у новом кинеском глобалном вођству улога КП Кине избледети или ће се, напротив, овај важан агенс спољнополитичког одлучивања потврдити као још доминантнији управо захваљујући успешном вишедеценијском руковођењу Кином? Могућ оквир за теоријску потврду ове нове „ере синичког потврђивања” понудио је Јаћинг Ђин (Yaqing Qin), један од најзначајнијих представника тзв. „кинеске школе” међународних односа. Према његовој *теорији међуовезаности*¹⁶, кинеско друштво наликује

¹⁵ Монографија у којој су Свејн и Телис изнели своје ставове објављена је 2000. године, у тренутку у ком су САД биле на врхунцу своје моћи у ери униполарног света. Отуда су аутори „кооперативном” означили сваку државу са демократским типом политичког режима као партнера који је био „на правој страни историје” под вођством САД.

¹⁶ Теза о међуовезаности (ориг. *relational theory of world politics*), како је овај аутор означава, базирана је на четири прелиминарне претпоставке: међуовезаност је

појединцу који се налази у средини језера и који својим одлукама утиче на све остале појединце који се концентричним кружницама шире око њега (Yih-Jue, 2021, p. 317). Тиме појединац (орган) који се налази у средишту доношења одлука не доминира над „атомистичким распршеним друштвеним елементима” (што је својствено западноцентричном виђењу међународних односа), већ глобални ниво међународних односа анализира у контексту свеопште повезаности и утицаја међу актерима који га чине (Qin, 2016). Због тога је исход овог процеса одсуство доминантног апсолутно-рационалног актера у систему међународних односа (Yih-Jue, 2021). Аналогно томе, активности НР Кине и КПК на међународном нивоу и односима са већином држава иницијативе „Појас и пут” биле су успешан „пројекат”, захваљујући одсуству намере за освајањем класичне хегемонске поцизије, као и због сличне идеолошке (социјалистичке) опредељености Партије и наслеђа које већина држава дуж „Појаса и пута”, као и у Централној Европи и на Балкану, имају. О угледу који је Комунистичка партија очувала говори у прилог и Кисинџерова тврдња о етаблирању Кине као „растуће суперсиле, чија је комунистичка партија преживела пад комунизма на глобалном плану” (Кисинџер, 2014, стр. 298). Ово „преживљавање” КП Кине је свакако једно од ретких у пракси трансформације политичких система током протеклих неколико деценија, што обезбеђује овој организацији посебан значај у будућим академским истраживањима.

ЛИТЕРАТУРА

1. Yanjie B., Xiaoling S., Logan, J. R. (2001). Communist party membership and regime dynamics in China. *Social forces*, 79 (3), 805–841.
2. Blackwill, R. D., and Tellis, A. J. (2015). *Revising US grand strategy toward China*. Washington: Council on Foreign Relations.
3. CCTV News (2021). 中国共产党党员总数为9514.8万名 [Total membership of the Communist Party of China is 95,14 million people]; <https://news.cctv.com/2021/06/30/ARTIcz8kyfiITLeYewFWncGL210630.shtml> (28.8.2021).
4. Constitution of the Communist Party of China, 2002, Beijing.

основна јединица анализе друштва (било на националном или међународном плану); концепт међуповезаности не искључује рационалност из аналитичке равни међународних односа; међуповезаност креира национални идентитет; и међуповезаност посредно генерише моћ на међународном плану (2021: 316).

5. Deng, X. (1990). Seize the opportunity to develop the economy, December 24, 1990; cpcchina.chinadaily.com.cn/2010-10/26/content_13918387.htm (20.8.2021).
6. Đorđević, B. and Stekić, N. (2022). Beyond China's Grand Strategy Cultivation: Connectivity As Neglected Variable. In: Zuokui, Liu and Branislav Đorđević (eds). *The Connectivity Cooperation Between China and Europe – A Multi-Dimensional Analysis*. London: Routledge. [upcoming]
7. Dumbaugh, K. (2008). *China's Foreign Policy: What Does It Mean for US Global Interests*. Washington: Congressional Research Service.
8. Fallon, T. (2015). The New Silk Road: Xi Jinping's Grand Strategy for Eurasia. *American Foreign Policy Interests*, 37 (3), 140–147.
9. Hu, A. (2018). *China's Road and China's Dream: An Analysis of the Chinese Political Decision-Making Process Through the National Party Congress*. New York: Springer.
10. Hu, J. (2012). Full text of Hu's report at 18th Party Congress; https://cpcchina.chinadaily.com.cn/2012-11/18/content_15959814_2.htm (10.8.2021).
11. Hunt, M. H., & Westad, O. A. (1990). The Chinese Communist Party and International Affairs: A Field Report on New Historical Sources and Old Research Problems. *The China Quarterly*, 122 (1), 258–277.
12. Hwang, Y-J. (2021). Reappraising the Chinese School of International Relations: A postcolonial perspective. *Review of International Studies*, 47 (3), 311–330.
13. Jiang, Z. (2002). Fully Build the Moderately Prosperous Society, and Open the New Situation with Socialist Cause with Chinese Characteristics – Report to the 16th National Congress of CPC, Nov. 18, 2002; https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/3698_665962/t18872.shtml (13.8.2021).
14. Jisi, W. (2011). China's search for a grand strategy: A rising great power finds its way. *Foreign Affairs*, 42 (2), 68–79.
15. Luqiu, L. R. (2016). The reappearance of the cult of personality in China. *East Asia*, 33 (4), 289–307.
16. Ma, L. (2013). Thinking of China's grand strategy: Chinese Perspectives. *International Relations of the Asia-Pacific*, 13 (1), 155–168.
17. McGregor, R. (2010). *The Party: the secret world of China's communist rulers*. Westminster: Penguin UK.
18. MFA China (2021). https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/36-02_665543/3604_665547/t18011.shtml (14.8.2021).
19. Norbu, D. (1997). Tibet in Sino-Indian relations: The centrality of marginality. *Asian Survey*, 37 (11), 1078–1095.

20. Ohashi, H. (2018). The Belt and Road Initiative (BRI) in the context of China's opening-up policy. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 7 (2), 85–103.
21. Posen, B. R., and Ross, A. L. (1997). Competing visions for US grand strategy. *International Security*, 21 (3), 5–53.
22. Scobell, A., et al. (2000). *China's Grand Strategy: Trends, Trajectories, and Long-Term Competition*. Santa Monica: Rand Corporation.
23. Qin, Y. (2021). A relational theory of world politics. *International Studies Review*, 18 (1), 33–47.
24. Shambaugh, D. (2007). China's quiet diplomacy: the International Department of the Chinese Communist Party. *China: An International Journal*, 5 (1), 26–54.
25. Sino-Soviet Treaty of Friendship (1950). Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance between the Union of Soviet Socialist Republics and the People's Republic of China, Moscow, February 14, 1950.
26. Swaine, M. D., Dalay, A. S. and Greenwood P. W. (2000). *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present, and Future*. Santa Monica: Rand Corporation.
27. UN GA Resolution 2758. (1971). *Restoration of the Lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations*, New York: United Nations General Assembly.
28. Yang, G. (2019). Mechanisms of foreign policy-making and implementation in the Ministry of Foreign Affairs. *Decision-Making in Deng's China*. London: Routledge, 91–100.
29. Wang, G. and Wong J. (1998). *China's political economy*. Singapore: World Scientific.
30. Lampton, D. M. (2001). *The making of Chinese foreign and security policy in the era of reform, 1978–2000*. Redwood City: Stanford University Press.

Nenad Stekić

EVOLUTION OF CHINESE SECURITY POLICY THROUGH THE PRISM OF INSTITUTIONAL ENGAGEMENT OF COMMUNIST PARTY OF CHINA

Abstract

This paper examines the evolution of the security policy of the People's Republic of China, bearing in mind the importance of the Communist Party of China within the political decision-making process on a national level. The author analyses the internal structure of the Party through its institutional and legislative activities,

describes four historical periods of the development of the Chinese foreign and security policy influenced by a variety of external and internal factors that have shaped it during recent centuries. Following this chronological account of the periods of the security policy of the People's Republic of China, the author discusses the prospects of the New Grand Strategy of the People's Republic of China to be realised, describes its elements and subsequently suggests several challenges the Communist Party is to be faced with in the process of implementation of the Grand Strategy. Thus, the central part of this paper is devoted to the discussion of the future potential change of the role of the Communist Party in the global competition of great powers and in new circumstances. Qualitative insight resulting from this article implies not that the role of the Communist Party of China is to be changed in this process, but rather that possible changes in its modality might occur. Consequently, those changes will certainly lead to the redefined status of the Party within the complex decision-making process.

Keywords:

Communist Party of China, People's Republic of China, Belt and Road, Great Strategy, security policy.